

УДК 32.019.5.: 316.77

Політичні комунікації як чинник трансформації політичної культури транзитивного суспільства

Сергій Даниленко,

доктор політичних наук,

доцент кафедри міжнародних медіакомунікацій

та комунікативних технологій

Інституту міжнародних відносин

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

У статті розкривається роль політичних комунікацій як ефективного інструменту формування актуальної політичної культури у державі, що переживає період транзитивних трансформацій.

Ключові слова: транзитивне суспільство, політична комунікація, політична культура, мультимедійні технології, соціальні мережі, комунікативний дискурс.

The role of political communication as effective tool for forming actual political culture in the country experiencing a period of transitive transformations is considered in the article.

Keywords: transitive society, political communication, political culture, multimedia technologies, social networks, communicative discourse.

В статье раскрывается роль политических коммуникаций как эффективного инструмента формирования актуальной политической культуры в государстве, которое переживает период транзитивных трансформаций.

Ключевые слова: транзитивное общество, политическая коммуникация, политическая культура, мультимедийные технологии, социальные сети, коммуникативный дискурс.

Теоретичне обґрунтування явища політичної комунікації, з акцентом на взаємодію відправника й отримувача, джерельно походить з природничих наук. Згадаймо роботи Н. Вінера, К. Шеннона, В. Вівера та інших учених. Хоча, справедливості ради, слід зауважити, що праці Сократа, Аристотеля та Платона рясніють ідеями про чітку структуру процесу комунікаційної

Сергій Даниленко

взаємодії суб'єктів у рамках відстоювання своїх інтересів вільного громадянина, зокрема, й політичних.

Отримавши добре виписану та доволі органічну й просту модель, фахівці із соціогуманітарних наук підхопили ідею колег-природничків, побачивши у ній можливість розв'язати ті завдання, що перебувають у царині політології, соціальної психології, соціології, масової комунікації, культурології чи лінгвістики. Особливо активно цей процес почав розвиватися у другій половині ХХ століття. Справдилася думка засновника структурної антропології К. Леві-Строса про те, що соціальні науки „прямують до революції у дусі Коперника, яка тлумачитиме суспільство, використовуючи загалом теорію комунікації” [1, р. 95].

Тут варто послатися на класичні наукові розвідки зарубіжної політології та політичної комунікативістики, передусім на праці Г. Алмонда, Д. Белла, Р. Дарендорфа, К. Дойча, М. Кастельса, Дж. Коена, П. Лазарсфельда, Г. Лассуелла, В. Ліппмана, Н. Лумана, М. Маклюєна, А. Моля, Т. Ньюкомба, Г. Тарда, Ч. Кулі, Р. Якобсона та інших.

Серед вітчизняних авторів наукових робіт, присвячених дослідженню системних рис комунікації, що впливають на трансформацію українського суспільства, на особливу увагу заслуговують розробки О. Білоруса, В. Бебика, В. Гондюла, О. Гриценко, О. Зернецької, В. Іванова, О. Картунова, О. Литвиненка, Є. Макаренко, А. Москаленка, М. Ожевана, Г. Почепцова, М. Розумного, Ю. Романенка, М. Рябчука, Є. Тихомирової, А. Чічановського, В. Шкляра та інших. Тематику політичних комунікацій у транзитивних країнах, або таких, що повернулися на шлях історичного демократичного розвитку, тією або іншою мірою охоплюють індивідуальні монографії В. Баркова, В. Бортнікова, О. Валецького, Г. Гука, Г. Зеленько, А. Карася, Б. Потятинника та інших.

Активно реагують на політико-комунікаційну проблематику російські науковці, які видали низку фундаментальних праць – як індивідуальних, так і колективних, серед яких особливо цінними є дослідження В. Вітюка, К. Гаджієва, Б. Грушина, Я. Засурського, Л. Землянової, В. Іноземцева, О. Соловійова, Ю. Шерковіна та інших.

Згадані автори розглядають різні науково-практичні аспекти реалізації ідеї комікування суб'єктів суспільного життя та змін у культурі політичної комунікації. Однак, у сфері філософських, соціологічних та політологічних пошуків у контексті взаємин держави й громадянського суспільства – ключових гравців суспільних трансформацій - передусім комунікативістика завдячує етапній праці Юргена Г'абермаса „Структурні перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії „громадянське суспільство”. Цей твір може стати відправною точкою для дослідження **головної мети цієї статті**: місця політичних комунікацій у становленні політичної культури у транзитивних суспільствах.

Сучасний німецький філософ вже у передньому слові до перевидання 1990 року простежує зміну статусу приватної сфери, що супроводжується

процесом політичної відкритості, якій „внутрішньо притаманний потенціал до суспільної самоорганізації”. Автор переконливо доводить, що наприкінці ХІХ століття розпочався „поворот тенденцій” у процесі розділення функцій та завдань держави і суспільства. Відбулося це внаслідок того, що „взаємозалежність держави й економіки власне вибиває ґрунт з-під соціальної моделі громадянського приватного права та ліберального розуміння основного права”. „Ідея самоорганізації, що скеровується через річище громадської комунікаційності вільно об’єднаних членів суспільства вимагає ... подолати ... „відокремлення” держави і суспільства”, – наголошує автор [2, с. 18-19].

Сучасне інформаційне середовище – насправді явище динамічне, нестійке та таке, що повсякчас зазнає змін під впливом нових технологічних рішень. Тому політичні гравці змушені пристосовуватися, вибудовувати нові взаємовідносини, контактувати з різними суб’єктами, формувати специфічні стилі спілкування з владою та громадськістю. Першочергово нестабільна динаміка взаємодії суб’єктів політичного і громадського життя визначальна для тих держав, які характеризуються поняттям „транзитивне суспільство”. Транзитивними ми називатимемо ті суспільні утворення, що переживають процес зміни форм, видів та характеру соціальних відносин, які зачіпають ключові сфери його життєдіяльності. Йдеться як про світ фізичний – економічний, політичний лад, так про світ духовний – моральні принципи, вірування, міфи, особистості, які визначають напрям суспільного поступу. У цей період історії суспільству притаманні критичні порогові стани, зокрема, аномії „стан масового ігнорування в соціумі загальноновизнаних норм поведінки”, що регулюють колективне (індивідуальне) життя [3, с. 30], якому притаманно відсутність консенсусу, брак віри в цінності або цілі. Тому серед головних завдань для таких спільнот є посилення та ефективний обмін інформацією, загалом суспільно-політичного чи морально-духовного змісту, яка сприятиме формуванню як колективної, так й індивідуальної ідентичності та визначенню цілей національного розвитку. Оскільки транзитивність можна назвати перманентним станом, який переживають країни різного політичного та економічного розвитку, то для відновлення відносно стабільного стану й подолання аномії суспільства використовують ті технології, інструменти і канали обміну інформацією, які найбільш характерні для певної доби та рівня розвитку країни. Скажімо, для одних країн поява кав’ярень і відкритих до публічних дискусій книгарень (на зразок мережі книгарень „С”) буде тим самим, що для країн постіндустріального рівня розвитку – соціальні мережі та мобільні додатки у смартфонах. Слід також додати, що поява нових каналів комунікування та відповідно нового контенту спонукає до змін у культурі політичних комунікацій. Комунікативні технології, як і технології дизайну чи споживання продуктів харчування у сфері повсякденного життя, змінюють формат взаємодії між урядом у громадянським суспільством,

Сергій Даниленко

між корпораціями та споживачами їх продукції, між самими індивідами. Додаймо до цього переліку, за словами того Ю. Габермаса, „маніпулятивне використання могутності засобів масової інформації, щоб створювати масову лояльність, попит і „compliance” (поступливість) на противагу системним імперативам” [2, с. 37].

Отож, наш час відмінний тим, що, насамперед мультимедійні технології, формулюючи соціальні мережі та віртуальні простори, спонукають політичний клас, державу чи громадянина послуговуватися новими способами і методами взаємовпливу.

Нині управління інформаційними ресурсами стає життєво важливим атрибутом державної політики у відносинах у інституціями громадянського суспільства. Можна вести мову про появу нового завдання стратегічного планування і управління взаємодією у реальному фізичному просторі. Інформація та комунікація завжди були важливими складовими державної стратегії, але сьогодні інформаційна „м’яка сила” має пріоритет над традиційною, матеріальною „грубою силою” [4, с. 16]. Тому оновлення культури політичних комунікацій є вимогою доби.

Отже, якщо влада країни прагне відповідати новітнім викликам, вона змушена трансформуватися під впливом комунікаційних чинників, реформувати свої політичні структури та інститути. Національні держави, а також міжнародні утворення перманентно відчують потребу у нових технологіях управління, співпраці та реалізації міжнародних ініціатив.

Дедалі частіше доводиться спостерігати, як державна влада діє в режимі on-line, реалізуючи проекти „електронного уряду”. Слідом за комерційними утвореннями та партіями, а часом і випереджаючи їх, державні структури поступально освоюють такі комунікаційні технології, як зв’язки з громадськістю, політична реклама та інші сучасні мультимедійні методи спілкування з громадянським суспільством, підтримання контактів з партнерами та опонентами.

При цьому традиційні носії політичної впливу в індустріальному суспільстві – партії – поступаються засобам масової комунікації та іншим суспільним інститутам, що формують інформаційний простір влади [5, с. 4].

Застосування новітніх інформаційних технологій приводить до якісних перетворень у суспільстві на основі принципів громадянського та інформаційного суспільства. Всі ці зміни обумовлюють становлення новітньої форми організації влади у сучасних суспільствах – медіакратії та медіатизації (О. Зернецька), специфічних політичних взаємин суспільства та політичного класу, що супроводжується пристосуванням політичних і соціальних подій до вимог телебачення. У свою чергу це веде до процесів тривіалізації, символізації та драматизації змісту подій, до їх побудови за законами розважальності, словом, підкорення цих подій форматам медіа. За законами медіатизації відбувається багато „поставлених подій” як внутрішнього, так і міжнародного політичного життя [6, с. 217]. Це також є частиною актуальної політичної культури, що вимагає від зацікавлених

сторін, йдеться перш за все про соціально відповідальну державу з її суспільним мовленням та третій сектор, сприяти формуванню певної противаги до комерційно налаштованих медіа. Такою противагою має стати медіаосвіта та навички користування досягненнями інформаційної доби, маємо на увазі поняття „безпечний Інтернет”.

Тому характерним свідченням застосування нових політичних практик і взаємин, прикладом використання інформаційно-технічних можливостей у владній сфері є політичні комунікації, опосередковані інформаційно-комунікаційними технологіями. Сьогодні вони інтегрують наміри політичного класу, культуру та технології спілкування щодо втілення владних повноважень. Саме в них політичні можливості громадян та інститутів конвертуються в реальні владні статуси, впливають на поділ суспільних цінностей та ресурсів. З іншого боку маємо констатувати: саме ефективні політичні комунікації стають мірилом застосування у практичній політиці новітніх інформаційних технологій.

Як свідчить світовий та вітчизняний досвід, розвиток політичних комунікацій вносить суттєві зміни до способів організації та проведення політичного (комунікаційного) дискурсу. Відтоді, коли телевізійні дебати стали невід’ємним атрибутом виборчого процесу, застосування політичними акторами тих чи інших засобів встановлення інформаційних контактів зі своїми партнерами та конкурентами безпосередньо пов’язано з наявністю відповідних ресурсів, а також рівнем комунікаційної компетентності учасників політичного життя. Тож сьогодні від уміння застосовувати комунікаційні рішення, зокрема у форматі соціальних мереж з їх мультимедійними технологіями, значною (коли не визначальною) мірою залежать позиції державних чи корпоративних структур на ринку конкурентної боротьби за впливи на суспільну свідомість. І хто стане переможцем, хто виявиться більш „просунутим” у використанні інформаційних технологій щоразу доводиться зважувати, оскільки ситуація тут змінюється повсякчас. Офіційні статуси та владні повноваження тут можуть раптово втратити перевагу.

Помітний вплив на формування політичних комунікацій у національних державах мають історичні та цивілізаційні умови. Цей процес залежить від низки культурних та технічних чинників та має свої специфічні особливості у кожній країні. В Україні, де політична наука лише формує власний стиль, політичні комунікації тільки тепер всесторонньо вивчаються та впроваджуються в державну практику. Їх вивчення останнім часом набирає обертів. Проте, досі залишається непогодженим на рівні політичного класу цілепокладання та морально-етичні межі застосування таких технологій у політичному дискурсі. Що також є ознакою незрілого суспільства.

Для Ю. Габермаса важливим є питання реальних трансформацій у суспільстві під впливом громадської комунікативності. У цьому контексті він інтерпретує громадянське суспільство на основі авторської теорії

Сергій Даниленко

комунікаційної дії. Джерелом своїх розмірковувань він називає творчість Канта, з якої розпочинають пошуки універсальної раціональної основи для демократичних форм організації людського співіснування. На думку Ю. Габермаса, його великому попереднику не вдалося досягти успіху на цьому шляху через те, що в розумінні світу той виходив з „філософії суб'єкта”. На противагу Ю. Габермас пропонує принцип „міжсуб'єктних відносин”, навколо чого розгортає теорію „комунікаційної дії” й „етики дискурсу”. Суспільна взаємодія людей залежить від усталених норм взаєморозуміння, що їй собі виникають у процесі раціональної комунікації. Комунікація, що розгортається на рівні міжсуб'єктного ставлення до людини як до партнера, прокладає дорогу до консенсусу, який виникає внаслідок аргументованого мовлення. Останнє є елементом дискурсу, в якому можна знайти відповідь на запитання про те, що стоїть на заваді взаємодії. Таким чином, суб'єкти, досягаючи відносно чогось згоди, одночасно взаємодіють, внаслідок чого створюють, підтверджують та оновлюють свою приналежність до соціальних груп, як то і свою власну індивідуальність. В основі суспільної модернізації, доводить у своїй творчості Ю. Габермас, переходу від примітивних до складно організованих суспільств лежить раціоналізація життєвого світу. Цей світ робить можливим такі взаємини, які базовані не на нормативній згоді, а завдяки консенсусу, досягнутому на основі аргументів. Політична комунікація, наповнена раціональною аргументацією дій політиків і суспільства та їх мети, має забезпечити швидкий пошук загального консенсусу.

Відповідно, картини світу, які до цього сприймалися автоматично, нормативно-ціннісні уявлення, суспільні інститути мають бути виправдані шляхом вільного аргументованого обговорення на рівні широкої громадськості. Автор фактично пропонує власну модель громадянського суспільства, що виникає на основі потенційної раціоналізації повсякденності життєвого світу. Раціоналізований життєвий світ модернізує суспільне життя в сенсі перетворення нормативного консенсусу на консенсус, що досягається комунікаційно, в процедурах дискусій та обговорень.

Так має виникати нове, „посттрадиційне” громадянське суспільство. Якщо життєвий світ поєднує в собі компоненти культури, суспільства й індивіда, то, з іншого боку, суспільство еволюціонує в напрямку розрізнення життєвого світу й системи. Таке розрізнення стає підставою для виокремлення особи із соціальності й культури й набуття статусу громадянина. Ю. Габермас вважає, що „демократичне громадянство не потребує укорінення в національній ідентичності якогось народу; однак, будучи індивідуальним до багатоманітності різних культурних форм життя, воно потребує соціалізації всіх громадян у рамках загальної політичної культури” [7, с. 223].

Тут ми можемо заперечити визнаному автором у тому сенсі, що формування індивідуальної та національної ідентичності у рамках відкритого політичного дискурсу є серед головних завдань, що поставали

перед транзитивними суспільствами. Судити про успіх таких країн на шляху модернізації свого розвитку можна саме за тим критерієм, чи вдалося індивідам віднайти свої особливі риси як суспільного цілого, а також дати відповідь, з яким більш значним, надетнічним чи наднаціональним утворенням кожен із членів суспільства себе співвідносить.

За сьогоdnішніх умов саме комунікація може запропонувати на розгляд та засвоєння згадану загальну політичну культуру, може навчити її основ. Звичайно, залишається ймовірність, якою буде ця політична культура – демократичною чи авторитарною. Адже сам Ю. Габермас застерігає, що між формуванням демократичної правової держави і капіталістичною модернізацією, а подібний процес триває кілька років поспіль в Україні, не існує лінійного зв'язку. Категорії прибутку, попиту та пропозиції уже стали (і не лише в нашій державі) складниками будь-якої політичної діяльності. Аби отримати прибуток – у вигляді влади чи фінансів, політики вдаються до власне економічних методів діяльності. Зважування витрат та прибутку, пошук шляхів мінімізації необхідних ресурсів відіграють надзвичайно важливу роль у сучасній політичній діяльності. Поширення ринкових відносин на всі сфери життя, про що в середині ХХ століття писав Е. Фромм, стало реальністю і для політичної сфери, хоча в зародку політика мала зовсім інші, відмінні від економічних, принципи функціонування. На негативні результати екстраполяції принципів економіки на політику вказує й Ю. Габермас, коли пише про домінування у політиці стратегічної дії (тобто такої, що спрямована на досягнення успіху) над дією комунікаційною (орієнтованою на досягнення порозуміння). Дослідник переконаний: замість того, щоб покладатися на розум виробничих сил, тобто врешті-решт на розум природознавства і техніки, він довіряє виробничій силі комунікації, яка „найбільш яскраво виявляє себе у боротьбі за соціальне звільнення... Цей комунікаційний розум ... відобразився у закладах демократичної правової держави й інститутах громадянського суспільства”. На його думку, спільний для всіх країн колишнього соціалістичного табору період „горбачовської перебудови” мав би оживити політичну громадськість. За словами Ю. Габермаса, потрібно „скинути кайдани з продуктивної сили комунікації. „Першим кроком на цьому шляху могло б стати запровадження режиму „прозорості і відкритості насамперед у політичній сфері, що означало б пожвавлення громадськості, плюралізацію формування думок, широку участь у процесах прийняття рішень” [8, с. 93-94]. Тому особливу роль автори радикальних змін у колишньому Радянському Союзі поклали на комунікацію, а саме на масову комунікацію, оскільки „рупором перебудови” став журнал „Огонёк”. Однак історія розгорталася за іншим сценарієм. Завдання загалом вирішені на рівні комунікаційному: громадяни країни дізналися багато про своє минуле та сьогодення. Проте власне політичні й соціальні перетворення колишнім співгромадянам вже доводиться робити у нових державах. У такий спосіб до певної міри здійснилося передбачення

Сергій Даниленко

Ю. Габермаса, що виробнича сила комунікації має привести до визволення паралізованої політичної енергії. Близько двадцяти років потрібно було, зокрема, Україні, щоб габермасівська „виробнича сила комунікації” у своїй частині забезпечила вилив політичної енергії народу восени та взимку 2004 року. Підтримувати цей процес покликані інтелектуали, які мають розширити спектр дискутованих тем та ідей, щоб тримати відкритою політичну комунікацію.

Отже, Ю. Габермас висловлює дуже важливу думку щодо сенсу розгортання громадянської відкритості через дискурсивну комунікацію, яка є невід’ємною частиною політичної культури. Німецький філософ не вказує, які організаційні форми забезпечать цю дискурсивну комунікацію, хоча не називаючи їх понятійно, він аргументує свої думки яскравими прикладами. Ю. Габермас зауважує: „Дискурсивне обґрунтування перетворює тлумачення на інтерпретацію, твердження на пропозицію, пояснення на теоретичне пояснення і виправдання на теоретичне виправдання. З цією метою ми переходимо від мови, яка є комунікаційною дією, до мови як дискурсу” [9, с. 87].

Відповідно до ідеї дискурсивної комунікації в суспільстві й державі має встановлюватися належна форма публічної відкритості, в якій громадяни перестають бути лише партикулярними суб’єктами політики чи економіки, а прагнуть до спільного взаєморозуміння. За Ю. Габермасом, „дискурсивне встановлення волі” створює умови для відкритої і вільної від примусу дискусії, коли всі учасники дотримуються принципу рівності.

Сучасний німецький філософ закликає розрізняти владу, що „народжується у процесі комунікації, й адміністративно вживану владу”. У діяльності політичної громадськості зустрічаються й перехрещуються два протилежних процеси: з одного боку комунікаційне формування легітимної влади, яка народжується у вільному від усякої репресивності процесі комунікацій політичної громадськості, а з іншого – таке забезпечення легітимності через політичну систему, за допомогою якої адміністративна влада намагається управляти політичними комунікаціями. Як обидва процеси проникають один в другий та який з них переважає – питання емпіричне, робить висновок Ю. Габермас [7, с. 50–51].

Висновок щодо взаємозв’язку політичної культури та політичних комунікацій для держав, які здійснюють модернізацію та суспільний перехід. Виходитимемо з того переліку, яким науковці визначають основні принципи цього феномену: пріоритетність якостей і цінностей певної культури (ієрархія); рівні права усіх громадян на отримання інформації (демократія); наближеність до культури нації, етносу, класу (ідентичність); урахування морально-етичних норм (мораль) [10, с. 145]. До цього переліку варто додати положення про правову основу, а саме про відповідальність за викривлення чи приховування важливої від суспільства, соціально значущої політичної інформації (відповідальність). Пострадянський розвиток української держави засвідчує, що одним з проблемних результатів її

суверенного розвитку на етапі становлення державних структур, інституцій громадянського суспільства, політичного класу та свідомого громадянина стало, серед решти соціально-економічних проблем, потурання принципом транспарентності, що спричинив появу безвідповідального ставлення політиків до ініційованої ними та поширюваної близькими до них медіа інформації. Упослідження базових принципів політичної комунікації зашкодило становленню демократичної політичної культури в нашій державі. Тому українському суспільству не вдалося оминати типового для транзитивної держави занепаду загальної політичної культури. Адже, політичні комунікації як форма існування та засіб транслявання політичної культури саме й визначають її стан у суспільстві, особливості функціонування політичної сфери соціуму. Водночас для транзитивних суспільства завжди залишається актуальною загроза обмеження простору для публічних політичних комунікацій. Це може проявлятися як у прагненні політичних еліт приймати рішення у форматі заритих кулуарних переговорів, так і у перетворенні мас-медіа на виключно політичний інструмент. Тому поряд із завданнями економічної, правової, гуманітарної та адміністративної модернізації України як перехідної держави постало питання докорінного перегляду підходів та інструментів функціонування політичної комунікації з урахуванням специфіки вразливого й нестабільного соціуму.

Література:

1. **Levi-Stross Cl.** Anthropologie Structurale / Cl. Levi-Stross. – P., 1958. – 329 p.
2. **Ґабермас Ю.** Структурні перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії громадянське суспільство / Ю. Ґабермас. – Львів : Літопис, 2000. – 320 с.
3. Політична енциклопедія / Редкол. : Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. – К. : Парламентське видавництво, 2012. – 808 с.
4. Аналітика, експертиза, прогнозування: Монографія / Макаренко Є. А., Рижков М. М., Ожеван М. А. та ін. – К. : Наша культура і наука, 2003. – 614 с.
5. Политические коммуникации : Учеб. пособие для студентов вузов / [Петрунин Ю. Ю. и др.] ; под ред. А. И. Соловьева. – М. : Аспект Пресс, 2004. – 332 с.
6. **Зернецька О.** Глобальний розвиток систем масової комунікації і міжнародні відносини / О. Зернецька. – К. : Освіта, 1999. – 352 с.
7. **Хабермас Ю.** Гражданство и национальная идентичность // Демократия. Разум. Нравственность : московские лекции и интервью / Ю. Хабермас ; отв.ред. Н. В. Мотрошилова [и др.] ; РАН, Институт философии. – М. : АО „КАМІ”, Academia, 1995. – 450 с.

Дмитро Арабаджієв

8. Хабермас Ю. Производителная сила коммуникации // Демократия. Разум. Нравственность: московские лекции и интервью / Ю. Хабермас ; отв. ред. Н. В. Мотрошилова [и др.] ; РАН, Институт философии. – М. : АО „КАМИ”, Academia, 1995. – 450 с.

9. Габермас Ю. Комуникативна дія і дискурс – дві форми повсякденної комунікації / Ю. Габермас // Першоджерела комуникативної філософії : навч. посібник для студ. гуманіт. спец. вузів / переклад з нім. Л. Ситниченко; Міжнародний фонд „Відродження”. – К. : Либідь, 1996. – 170 с.

10. Держава і громадянське суспільство : партнерські комунікації у глобальному світі : Навч.-метод. посіб. / В. Бебик, В. Бортніков, Л. Дегтярьов, А. Кудряченко; За заг. ред. В. Бебика. – К. : ІКЦ „Леста”, 2006. – 248 с.

УДК 328.32

Моніторинг виборчого процесу як інструмент політичного піару

Дмитро Арабаджієв,
кандидат політичних наук,
доцент кафедри соціальної роботи
Запорізького національного
технічного університету

Проаналізовано поняття моніторингу, охарактеризовано процес моніторингу виборів, досліджено його особливості як інструменту політичного піару.

Ключові слова: моніторинг, моніторинг виборчого процесу, зв'язки з громадськістю, демократія.

The concept of monitoring is analyzed, election monitoring process is described and its features as a tool for political PR are investigated in the article.

Keywords: monitoring, monitoring of the electoral process, public relations, democracy.

Проанализировано понятие мониторинга, охарактеризован процесс мониторинга выборов, исследованы его особенности как инструмента политического пиара.

Ключевые слова: мониторинг, мониторинг избирательного процесса, связи с общественностью, демократия.